

Šutnja kao pravni institut u trgovačkom pravu: komparativna analiza s austrijskim zakonodavstvom

Pavešić, Lana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:108950>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Katedra za trgovačko pravo i pravo društva
Trgovačko pravo

Lana Pavešić

ŠUTNJA KAO PRAVNI INSTITUT U TRGOVAČKOM PRAVU:
KOMPARATIVNA ANALIZA S AUSTRIJSKIM ZAKONODAVSTVOM

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Petar Miladin

Zagreb, prosinac 2024.

Izjava o izvornosti

Ja, Lana Pavešić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima od onih navedenih u radu.

Lana Pavešić, v.r.

Lana Pavešić

Sadržaj

1. UVOD	1
2. PRAVNO ZNAČENJE ŠUTNJE U OBVEZNIM ODNOSIMA	2
2.1. Sklapanje ugovora	2
2.2. Razgraničenje šutnje od konkludentnog sklapanja ugovora	3
2.3. Članak 265. ZOO i iznimke od općeg pravila	5
2.4. Subjektivne pretpostavke na strani onoga tko šuti	9
3. PRIMJERI IZ SUDSKE PRAKSE.....	10
4. AUSTRIJSKI PRAVNI SUSTAV	11
4.1. Šutnja u austrijskom trgovačkom pravu	11
4.2. Primjer iz prakse	12
5. PRAVNA PRIRODA ŠUTNJE NA DOBIVENI NALOG	13
6. ZAKLJUČAK.....	15
LITERATURA.....	15

1.UVOD

U rimskom su pravu postojala dva stava u pogledu šutnje: 1. *qui tacet consentire non videtur* i 2. *qui tacet consentire videtur*. Primjena pojedinog od tih stavova zavisila je od prirode i okolnosti pojedinog slučaja šutnje. Prema definiciji profesora Romca, šutnja je pasivno ponašanje neke osobe u smislu što ne daje izričito izjavu volje (*voluntas*) kad bi se to moglo očekivati. U nekim slučajevima šutnja je mogla imati značaj pristanka, dok je u drugim slučajevima imala značaj odbijanja. Od klasičnog rimskog prava, preko Justinijanove kodifikacije i kroz pandektističku i kanonističku razradu šutnja kao pravna činjenica ušla je u moderna građanska zakonodavstva.¹

U ovom radu analizirat će se pravno uređenje šutnje u trgovačkom pravu, s posebnim naglaskom na mehanizme sklapanja pravnih poslova, iznimke u kojima šutnja ima pravni učinak prihvata te razliku između šutnje i konkludentnih radnji. Posebna pažnja posvetit će se komparativnoj analizi s austrijskim pravnim sustavom, pri čemu će biti objašnjeni temeljni izvori koji reguliraju ovaj institut u austrijskom pravu, kao i relevantne aktualne odredbe ABGB (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*), odnosno austrijskog Općeg građanskog zakonika i UGB (*Unternehmensgesetzbuch*), odnosno austrijskog Trgovačkog zakonika koje se odnose na ovu tematiku.

U Hrvatskoj šutnja, kao oblik očitovanja volje, ima specifičnu ulogu u trgovačkom pravu, koje često odstupa od tradicionalnih načela općeg ugovornog prava. Dok klasična pravna doktrina šutnju najčešće ne prepoznaje kao prihvaćanje ponude, trgovačko pravo, vođeno načelima efikasnosti, ekonomičnosti i povjerenja u poslovnim odnosima, priznaje šutnju kao pravno relevantnu u određenim slučajevima. Ova iznimka postaje posebno značajna u uvjetima stalnih poslovnih odnosa, gdje neodgovaranje na ponudu može dovesti do pravnih posljedica. Hrvatski Zakon o obveznim odnosima (ZOO) uređuje ovaj institut kroz članak 265., koji predviđa da šutnja ponuđenika, osobito u kontekstu stalne poslovne veze, može značiti prihvaćanje ponude. Ovo pravilo temelji se na povjerenju među strankama i načelu zaštite poslovnih interesa, pri čemu se pretpostavlja da ponuđenik, ukoliko ne odbije nalog, prihvaća ponudu. Austrijski Opći građanski zakonik (ABGB), s druge strane, razrađuje ovaj koncept u članku 863., propisujući da šutnja može imati učinak prihvaćanja ponude ako je to u skladu s poslovnim običajima ili prirodom posla.

Razlike između hrvatskog i austrijskog pristupa šutnji u trgovačkom pravu proizlaze iz

¹Radoman Dušan, Šutnja kao pravna činjenica, *Odvjetnik* : glasilo, časopis Hrvatske odvjetničke komore str. 339 i 340

specifičnih pravnih tradicija i ekonomskih okvira. Dok hrvatsko pravo predviđa obvezu trenutnog očitovanja ponuđenika u poslovnim odnosima, austrijsko pravo stavlja veći naglasak na slobodu ugovaranja i prilagođavanje običajima specifičnih industrija. Konačno, analiza hrvatskog i austrijskog pravnog sustava omogućuje uvid u načine na koje pravni sustavi odgovaraju na izazove modernog tržišta, balansirajući između autonomije volje stranaka i zaštite poslovnih interesa. Pristup šutnji kao obliku prihvaćanja ponude pokazuje kako trgovačko pravo prilagođava klasična ugovorna načela dinamičnim poslovnim uvjetima.

2. PRAVNO ZNAČENJE ŠUTNJE U OBVEZNIM ODNOSIMA

2.1. Sklapanje ugovora

Načelo autonomije volje ugovaratelja proizašlo je iz načela gospodarskog liberalizma i temeljno je za moderni sustav obveznog prava. Prema ovom načelu, sudionici u pravnom prometu imaju slobodu uređivanja svojih obveznih odnosa, ali ta sloboda nije apsolutna. Naime, ugovorne strane ne mogu slobodno uređivati svoje odnose na način koji je suprotan Ustavu Republike Hrvatske, prisilnim propisima ili društvenim moralnim normama.² Prema članku 14. stavku 1. i 2. ZOO, odredbe tog Zakona koje se odnose na ugovore primjenjuju se na sve vrste ugovora, osim ako je za trgovačke ugovore izrijekom drugačije određeno. Trgovački ugovori su ugovori što ih sklapaju trgovci među sobom u obavljanju djelatnosti koje čine predmet poslovanja barem jednoga od njih ili su u vezi s obavljanjem tih djelatnosti.³

Prema članku 247. ZOO-a, ugovor se smatra sklopljenim kada su ugovorne strane postigle suglasnost u pogledu bitnih sastojaka ugovora. Za sklapanje valjanog ugovora nužno je također da budu ispunjeni osnovni uvjeti: postojanje ugovornih strana, izjava volje, dopustiva i moguća činidba, te odgovarajući oblik ugovora.⁴ Time je osigurano da ugovor bude pravno valjan, pod uvjetom da su stranke usuglasile svoje volje u pogledu svih ključnih sastojaka. Tumačenje ugovora i volje ugovornih strana mora biti provedeno u skladu s načelom dobre vjere, uzimajući u obzir relevantne poslovne običaje i specifičnosti konkretnih poslovnih odnosa. Ovo tumačenje osigurava da se ugovori ne interpretiraju samo prema doslovnom značenju izjava strana, već i u kontekstu njihovih stvarnih namjera i prakse koja se primjenjuje

² Zakon o obveznim odnosima, čl. 2., Narodne novine, broj 91/1996, 68/1998, 137/1999, 22/2000, 73/2000, 114/2001, 79/2006, 141/2006, 146/2008, 38/2009, 153/2009, 90/2010, 143/2012, 152/2014

³ Čl. 14. st. 2. ZOO

⁴ Gorenc V.; Belanić L.; Momčinović H.; Perkušić A.; Pešutić A.; Slakoper Z.; Vukelić M.; Vukmir B.; Komentar Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 364

u određenom poslovnom okruženju.⁵

U pravnoj teoriji postoje različiti pristupi određivanju trenutka sklapanja ugovora. Glavne teorije povezuju taj trenutak s različitim fazama procesa prihvaćanja ponude: kada ponuditelj primi potvrdu prihvata ponude ili kada ponuđeni pošalje izjavu o prihvatu. Zakonodavstva koja određuju trenutak primitka kao ključan razlikuju se od onih koja daju prednost trenutku saznanja za poslani prihvata. U hrvatskom pravnom sustavu odlučan je trenutak primitka izjave o prihvatu od strane ponuditelja.⁶

Opće pravno načelo konsenzualnih ugovora, koji predstavljaju dvostrani pravni posao, temelji se na usklađenju ponude i prihvata. Ugovor se smatra sklopljenim kada na ponudu slijedi prihvata, pri čemu prihvata može biti izražen na različite načine: pisanim ili izgovorenim riječima, putem znaka, konkludentnom radnjom, pa čak i šutnjom, pod određenim uvjetima. Prema Konvenciji Ujedinjenih naroda o ugovorima za međunarodnu prodaju robe (CISG), izjava o prihvatu ponude ne mora nužno sadržavati eksplicitno prihvaćanje ponude, ali ponuđeni mora jasno izraziti pristanak na ponudu.⁷ Ovaj pristanak može biti izražen izjavom ili određenim ponašanjem koje nedvosmisleno ukazuje na prihvaćanje. S druge strane, šutnja ili pasivnost ponuđenog same po sebi ne predstavljaju prihvata ponude.

Kako bi ugovor bio valjano sklopljen, nije dovoljno da ponuđeni samo prizna primitak ponude ili izrazi opću zainteresiranost za nju. Pristanak mora biti jasan i konkretan, a prema odredbama Konvencije, ponuđeni može pokazati svoju volju za sklapanjem ugovora i poduzimanjem određene radnje koja ukazuje na prihvata ponude. Takva radnja mora biti predviđena samom ponudom, proizaći iz dosadašnje poslovne prakse između stranaka ili biti usklađena s poznatim i ustaljenim običajima koje je ponuditelj znao ili morao znati.⁸

2.2. Razgraničenje šutnje od konkludentnog sklapanja ugovora

Konkludentne radnje su radnje koje nisu izričito očitovanje o pristanku na ugovor, ali se na temelju okolnosti u kojima su učinjene može neizravno zaključiti sa sigurnošću da na strani osobe koja ih čini postoji volja na sklapanje ugovora.⁹ S druge strane, šutnja je pasivno ponašanje pri kojem određena osoba niti što govori niti na koji drugi način očituje svoju volju. Temeljno je pravilo da šutnja ponuđenog ne znači prihvata ponude, no u određenim iznimkama

⁵ Gorenc V.; *et al.*, *op. cit.*, str. 365

⁶ Pavlović Mladen, Sklapanje ugovora i njegovo stupanje na snagu, časopis *Pravo u gospodarstvu*, str. 859

⁷ Lukšić Branimir, Šutnja kod sklapanja trgovačkih ugovora, *Pravo i porezi* : časopis za pravnu i ekonomsku teoriju i praksu, str. 32

⁸ *Ibid*

⁹ Gorenc V.; *et al.*, *op. cit.*, str 371

moguća su odstupanja od tog pravila.¹⁰ Razlika između šutnje i konkludentnog sklapanja ugovora je u tome što šutnja nije izjava volje, a konkludentna radnja jest.¹¹

Članak 249. stavak 1. ZOO, predviđa da se volja za sklapanje ugovora može izjaviti riječima, uobičajenim znakovima ili drugim ponašanjem iz kojega se sa sigurnošću može zaključiti o njezinu postojanju, sadržaju i identitetu davatelja izjave. Time je otvorena mogućnost da se volja za sklapanje ugovora može izraziti i konkludentnim radnjama, odnosno radnjama iz kojih se sa sigurnošću može zaključiti da se time izjavljuje volja za sklapanjem ugovora, a da ona ne bude izjavljena riječima.¹²

Kod konkludentnog zaključenja ugovora, iz radnji stranaka proizlazi da su suglasne oko zaključenja ugovora te se radi o prešutnom zaključenju ugovora (za razliku od izričitog zaključenja). Ugovor se može na različite načine prešutno zaključiti, a ono što im je zajedničko je da se ugovor ne zaključuje izričitom izjavom, već se do takvog zaključka dolazi iz određenog ponašanja druge strane. Članak 262. stavak 1. propisuje da je ponuda prihvaćena kad ponuditelj primi izjavu ponuđenika da prihvaća ponudu. Prema tome se može zaključiti da je ta odredba dispozitivna te da strane mogu unaprijed dogovoriti da će se šutnja na zaprimljenu ponudu smatrati prihvaćanjem. Takav zaključak može se također implicitno izvesti iz njihove ustaljene poslovne prakse.¹³ Članak 262. stavak 2. ZOO propisuje da je ponuda prihvaćena a) kad ponuđenik pošalje stvar ili plati cijenu te b) kad učini neku drugu radnju koja se na temelju ponude, prakse utvrđene između zainteresiranih strana ili običaja može smatrati izjavom o prihvatu.¹⁴ U slučaju a), slanje stvari ili plaćanje cijene se smatra prihvatom samo pod pretpostavkom da se radi i o stvari i o cijeni koje su predmetom ugovora čije se sklapanje ponudom nudi te da se u tome može vidjeti radnja ispunjenja obveze od strane ponuđenoga, i to iz ugovora koji se sklapa. U slučaju sumnje te ako u okolnostima slučaja i shvaćanjima u prometu nema oslonca za to da se radnji da značaj prihvata, smatra se da se ne radi o prihvatu.¹⁵ Važno je da radnja ispunjenja ugovora ima karakter očitovanja usmjerenog prema ponudiocu, jer je i konkludentna radnja očitovanje prihvata za koje se traži da prisprije ponudiocu da bi ugovor bio sklopljen.¹⁶

¹⁰ *Ibid*

¹¹ Miladin, Petar, Šutnja i konkludentne radnje u obveznim odnosima, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 58.4, 2008., str. 927

¹² Barbić, Jakša, Sklapanje ugovora po zakonu o obaveznim odnosima:(suglasnost volja), Informator, 1980., str. 77.

¹³ Miladin, Petar, *op. cit.*, str. 927

¹⁴ Barbić, Jakša, *op. cit.*, str. 77

¹⁵ *Ibid*

¹⁶ *Ibid*

2.3. Članak 265. ZOO i iznimke od općeg pravila

Šutnja predstavlja potpuno pasivno ponašanje ponuđenika, označavajući stanje njegove potpune suzdržanosti. Pod pojmom šutnje ne podrazumijeva se samo činjenica da ponuđenik nije ništa izrekao ili zapisao, već i izostanak svakog postupanja koje bi moglo ukazivati na izražavanje bilo kakve volje.¹⁷

Člankom 265. propisano je odstupanje od klasičnog načela rimskog prava, prema kojem se smatra da onaj tko šuti pristaje (*qui tacet consentire videtur*), te se usvaja suvremeno ugovorno pravo prema kojem šutnja u opisanom kontekstu ne znači prihvaćanje ponude. Šutnja ponuđenika razlikuje se od odbijanja ponude; naime, šutnja predstavlja potpuno pasivno držanje prema ponudi, dok je odbijanje ponude aktivno ponašanje ponuđenika koje ima značenje izjave, odnosno odgovora da ponuđenu ponudu ne prihvaća.¹⁸

Odredba članka 265. stavka 1. Zakona o obveznim odnosima (ZOO) ne nameće ponuđeniku obvezu ispunjenja, ali ne isključuje mogućnost postojanja njegovih predugovornih obveza pažnje prema ponuditelju. Ovisno o okolnostima konkretnog slučaja, a osobito ako je ponuđenik trgovac ili općenito poduzetnik, on je dužan privremeno preuzeti poslane stvari kako bi spriječio nastanak štete uslijed njihove propasti ili oštećenja.¹⁹

Ponuditelj ne može jednostrano tretirati šutnju ponuđenika kao sklapanje ugovora. Svojom jednostranom voljom ponuditelj ne može nametnuti ponuđeniku obvezu da se izjasni o tome prihvaća li ponudu ili ne. Ponuđenik se ne može prisiliti na davanje takve izjave, budući da bi to bilo u suprotnosti s načelom slobodnog uređenja obveznih odnosa. Iako ponuditelj može oblikovati svoju ponudu i odrediti način prihvaćanja, on ne može zahtijevati isključivo prihvaćanje ili odbijanje ponude. Odredba u ponudi prema kojoj će se šutnja smatrati prihvaćanjem nema pravnog učinka, ni prema ponuđeniku ni prema ponuditelju, te se ni jedna strana ne može na nju pozivati. Međutim, ukoliko postoji prethodna suglasnost suugovaratelja da će se ugovor smatrati sklopljenim u slučaju da jedna strana da ponudu, a druga šuti, tada šutnja ponuđenika proizvodi pravne učinke sklapanja ugovora. Primjer toga je kupnja na pokus, pri čemu, ako je stvar predana potencijalnom kupcu na probu do određenog roka, a on ju ne vrati bez odgađanja nakon isteka tog roka ili ne izjavi da odustaje od ugovora, postoji zakonska pretpostavka da šutnja kupca znači prihvaćanje ugovora (članak 456. st. 2 Zakona o obveznim

¹⁷ Gorenc V.; *et al.*, *op. cit.*, str. 400

¹⁸ *Ibid*

¹⁹ Miladin, Petar, *op. cit.*, str. 931

odnosima).²⁰

Iznimno, u određenim situacijama, prisutnost dodatnih okolnosti može šutnji dati učinak izjave volje. U takvim slučajevima postoji pretpostavka da je ponuda prihvaćena ako ponuditelj ne primi negativan odgovor od ponuđenika, izražen riječima ili na drugi jasan način.²¹

Prvi slučaj

Člankom 265. stavak 3., propisano je da ako ponuđenik stoji u stalnoj poslovnoj vezi s ponuditeljem glede određene robe, smatra se da je prihvatio ponudu koja se odnosi na takvu robu ako je nije odmah ili u ostavljenom roku odbio. Ako ponuđenik ima kontinuiranu poslovnu vezu s ponuditeljem u pogledu određene robe, postoji zakonska pretpostavka da je prihvatio ponudu koja se odnosi na tu robu, osim ako: a) nije odbio ponudu u ostavljenom roku ili b) ako takav rok nije određen, nije je odmah odbio. Pojam stalne poslovne veze podrazumijeva: 1. kontinuirani ugovorni odnos u kojem su prethodne isporuke i plaćanja stvorile obvezu za ponuđenika da se negativno izjasni ako ne želi prihvatiti novu ponudu, te 2. da se uglavnom radi o trgovačkom ugovoru u kojem postoji kontinuirano poslovanje između istih strana, pa se šutnja u takvom kontekstu smatra prihvaćanjem ponude.²²

Što se smatra stalnom poslovnom vezom u pogledu određene robe, faktično je pitanje koje se treba ocijeniti od slučaja do slučaja. Za to određenje ne bi trebala biti potrebna dugotrajnost odnosa, jer poslovna veza može biti stalna i ako nije duga, ali je učestala, te kontinuitet odnosa. Sklapanje samo jednog ugovora može poslovnoj vezi dati karakteristiku stalnosti samo kada se na temelju takvog okvirnog ugovora sklapaju pojedinačni ugovori radi njegova ispunjenja. U slučaju duljeg vremenskog raspona u kojemu stranke posluju, zahtijeva se manja učestalost poslova, dok se u slučaju kraćeg vremenskog raspona treba tražiti veću učestalost poslova kako bi se radilo o stalnoj poslovnoj vezi.²³ Također je važno istaknuti da se stalnost veze očituje u pogledu određene robe, odnosno kod ugovora koji se sklapaju učestalo ali u pogledu različitih vrsta roba ne stvara se stalna poslovna veza kod robe koja je samo jednom bila predmetom ugovora.²⁴

Prilikom odbijanja ponude, ponuđeni to može učiniti na bilo koji način kojim se daje očitovanje volje (riječima usmeno ili pismeno, konkludentnim radnjama). Imajući na umu zahtjev ravnoteže interesa stranaka pri sklapanju ugovora, smatra se da je ponuđeni odbio ponudu i ako obavijest o odbijanju nikada ne stigne ponudiocu, pod pretpostavkom da ju je ponuđeni uredno

²⁰ Gorenc V.; *et al.*, *op. cit.*, str. 401.

²¹ *Ibid*

²² Gorenc V.; *et al.*, *op. cit.*, str. 402.

²³ Barbić, Jakša, *op. cit.*, str 80.

²⁴ Barbić, Jakša, *op. cit.*, str 81.

poslao.²⁵ U slučaju šutnje ponuđenoga, smatra se da je ugovor sklopljen u času kada je ponuda stigla ponuđenome budući da je to jedini čvrsti trenutak koji se može odrediti.²⁶ Također, u članku 35. stavku 4. Uzanci za promet robom, propisano je da se u slučaju kad ponuda ili nalog nije odbijen smatra da je ugovor zaključen u trenutku kad je ponuda ili nalog stigao ponuđenome.²⁷

S druge strane, odredba članka 764. ZOO propisuje da "onaj tko se bavi obavljanjem tuđih poslova kao zanimanjem ili se javno nudi za obavljanje tih poslova, dužan je, ako ne želi prihvatiti ponuđeni nalog koji se odnosi na te poslove, o tome bez odgađanja obavijestiti drugu stranu, inače odgovara za štetu koju bi ova pretrpjela zbog toga" te se u ovom slučaju radi o uređenju pitanja odgovornosti za naknadu štete.²⁸ Manji intenzitet povjerenja daje oštećeniku pravo na naknadu štete prema načelu negativnog pogodbenog interesa, a ne na ispunjenje ugovora ili naknadu štete prema pozitivnom ugovornom interesu, koji se primjenjuje kod izraženijeg odnosa povjerenja.²⁹ Osobe koje se javno nude obavljati tuđe naloge dužne su pažljivo postupati sa svim zaprimljenim nalogima, bez obzira na postojanje poslovnog odnosa s potencijalnim nalogodavcem. Ako ne namjeravaju prihvatiti nalog, moraju ga što prije odbiti. Povreda te obveze pažnje rezultira odgovornošću za naknadu štete. Primjena članka 764. ZOO-a praktično se ograničava na slučajeve kada takve osobe ne postupe prema ovoj obvezi.³⁰ U pogledu ugovora o osiguranju, članak 925. stavak 5. proturječno ZOO propisuje da u slučaju ako osiguratelj u roku ne odbije ponudu koja ne odstupa od njegovih uvjeta za predloženo osiguranje, smatrat će se da je prihvatio ponudu i da je ugovor sklopljen. Svaka dispozitivna pravna norma podliježe ograničenjima prisilnog prava, pa je osiguranik plaćanjem prve rate osigurane premije dužan potvrditi da ostaje pri svojoj ponudi za sklapanje ugovora o osiguranju.³¹ Ako prva rata nije plaćena, smatra se da je osiguranik konkludentno izrazio volju da više nije vezan ponudom. Stoga, ugovor o osiguranju ne može se sklopiti šutnjom, već isključivo plaćanjem premije kao konkludentnom radnjom.³²

Drugi slučaj

Člankom 264. stavak 4., ZOO, propisano je da osoba koja se ponudila drugom da izvršava njegove naloge za obavljanje određenih poslova, a i osoba u čiju poslovnu djelatnost spada

²⁵ *Ibid*

²⁶ Barbić, Jakša, *op. cit.*, str 82

²⁷ Opće uzance za promet robom, ("Službeni list FNRJ" br. 15/54, "Službeni list SFRJ" br. 29/78, "Narodne novine" br. 53/91, 35/05, čl. 35. st. 4.

²⁸ Miladin, Petar, *op. cit.*, str. 935

²⁹ *Ibid*, str. 936

³⁰ *Ibid*

³¹ Miladin, Petar, *op. cit.*, str. 937

³² *Ibid*

obavljanje takvih naloga, koja je u stalnoj poslovnoj vezi s ponuditeljem dužna je izvršiti dobiveni nalog ako ga nije odmah odbila. U ovom slučaju radi se o obvezi određenih osoba na pružanje usluga. Osobe koje su: a) ponudile drugima ispunjavanje njihovih naloga u obavljanju određenih poslova ili b) čija je djelatnost izvršavanje takvih naloga, dužne su izvršiti nalog ili ga odmah odbiti.³³

Ne odbiju li nalog u ostavljenom roku, odnosno ako nema takvog roka, a šute kada bi trebale odbiti ponudu, smatra se da je ugovor sklopljen.

Izraz "ponuditi drugom" iz članka 265. stavka 4. Zakona o obveznim odnosima treba tumačiti kao poziv na davanje ponude što znači da sama izjava ili ponašanje ne obvezuju davatelja poziva na sklapanje ugovora, već se njome potiče druga strana da preda svoju ponudu.³⁴ Zaključenje ugovora i dalje u načelu ovisi o slobodnom izboru osobe kojoj je upućen poziv, čak i ako ona ne daje odgovor, odnosno šuti.³⁵ Kad jednom stavi ponudu, ponuditelj više ne može spriječiti da se izjavljivanjem prihvata sklopi ugovor.³⁶ Zaključak da se ovdje radi o pozivu na davanje ponude, a ne o ponudi, proizlazi iz članka 265. stavka 5. ZOO-a, koji navodi da je ugovor sklopljen kada ponuda ili nalog stignu ponuđenome. Zakon terminološki razlikuje "ponudu" i "ponuđenoga" te predviđa da ponuđeni, ako ne odbije nalog odmah, implicitno prihvaća sklapanje ugovora.

Odredba članka 265. st. 5. ZOO ima za posljedicu stvaranje pravnih učinaka karakterističnih za ugovorni odnos, iako sam ugovor formalno nije sklopljen.³⁷ Šutnja se analogno tumači kao prihvata ponude jer proizvodi pravne učinke koji su jednaki učincima izričitog prihvata. Takvo pravno tumačenje omogućuje objema ugovornim stranama, uključujući onu koja je ostala u šutnji, da se pozivaju na pravne posljedice koje proizlaze iz šutnje. Time se u pravnom prometu osigurava ravnoteža i predvidivost u situacijama gdje je šutnja prepoznata kao relevantan element u formiranju obveznog odnosa, bez obzira na izostanak izričitog očitovanja volje. Odredba članka 265. stavka 4. ZOO potvrđuje opće pravilo da se ponuđeni mora odmah izjasniti o ponudi za koju je zadržao pravo prihvata, jer će se u suprotnom njegova šutnja smatrati prihvaćanjem.³⁸

Razlika između navedenih stavaka 3. i 4. članka 265. nije u odnosima između ponuditelja i ponuđenika kod stalne poslovne veze, već u statusu stranaka. Osobe iz stavka 3., koje mogu biti

³³ Gorenc V.; *et al.*, *op. cit.*, str 402.

³⁴ Miladin, Petar, *op. cit.*, str. 931.

³⁵ *Ibid*, str 932.

³⁶ *Ibid*

³⁷ Miladin, Petar, *op. cit.*, str. 942.

³⁸ Miladin, Petar, *op. cit.*, str 932.

neprofesionalci, imaju privilegiju odbiti ponudu odmah ili u ostavljenom roku. S druge strane, profesionalci iz stavka 4. dužni su izvršiti nalog odmah ako ga nisu odbili.³⁹ Što se tiče trenutka sklapanja ugovora, zakonodavac je napravio iznimku od temeljnog pravila da je trenutak sklapanja ugovora onaj trenutak kad ponuditelj primi izjavu ponuđenika o prihvatu ponude te propisao da je ugovor sklopljen u trenutku kad je ponuda (nalog) stigla ponuđeniku.⁴⁰

2.4. Subjektivne pretpostavke na strani onoga tko šuti

Odgovornost prema članku 265. ZOO, kao i odgovornost za pravni privid, ne zahtijeva izričito ili konkludentno očitovanje volje ponuđenog, već da se šutnja može pripisati onome kome se odgovornost nameće. Pravila o pravnom prividu zamjenjuju potrebu za formalnim očitovanjem volje. Prispijeće naloga nije presudno, niti je bitno je li ponuđeni znao za njegov dolazak. Ključno je, na temelju okolnosti konkretnog slučaja, utvrditi odgovornost ponuđenog za ispunjenje naloga ili zbog culpa in contrahendo.⁴¹

Pitanje je može li osoba koja šuti izbjeći odgovornost za ispunjenje naloga, primjerice zbog neznanja o prispjeloj ponudi uslijed putovanja ili uništenja ponude od strane zaposlenika. Takvi se slučajevi pokušavaju riješiti primjenom načela krivnje, često neopravdano oslanjajući na tumačenje da se odgovornost prema članku 265. ZOO može izbjeći ako se ponuda odmah odbije, pri čemu se "odmah" izjednačava s postupanjem bez krivnje.⁴² Nisu utemeljene tvrdnje prema kojima je odgovornost prema članku 265. ZOO uvjetovana skrivljenom povredom obveze ili obazrivosti u vezi s otklanjanjem primljene robe ili naloga. Ponuđeni se ne može pozivati na nedostatak poslovnopravnog očitovanja ako nije odmah odbio primljeni nalog. Primjena članka 265. st. 5. ZOO gubi smisao ako se temelji na poslovnopravnom očitovanju ili propuštanju otklanjanja ponude. Odgovornost prema članku 265. ZOO ne počiva samo na obvezi ponuđenog da odmah odbije nalog, već i na razlozima zašto to nije učinio. Pravna odgovornost temelji se na načelu rizika, a ne krivnje te primjena odgovornosti prema načelu rizika odgovara situacijama kada specifični poslovni rizici onemogućue odbijanje naloga, dok vanjski događaji, poput požara, ne terete ponuđenog.⁴³

³⁹ Gorenc V.; *et al.*, *op. cit.*, str. 265.

⁴⁰ *Ibid* str. 266.

⁴¹ Miladin, Petar, *op. cit.*, str. 944.

⁴² *Ibid*

⁴³ *Ibid*

3. PRIMJERI IZ SUDSKE PRAKSE

Značajan primjer šutnje kao izjave volje je presuda Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske (VTS, broj Pž 4679/06 od 5. prosinca 2008. godine) kojom je potvrdio odluku Trgovačkog suda u Zagrebu o prihvaćanju tužbenog zahtjeva WULF SPORT d.o.o. prema ZVONIMIR-PROMET d.o.o. radi naplate iznosa od 12.343,59 kuna.⁴⁴ U sporu je bilo ključno pitanje je li tuženik prihvatio ponudu tužitelja za kupoprodaju robe. Tuženik je osporavao postojanje ugovora, navodeći da nije izričito prihvatio uvjete isporuke.

Naime, prvostupanjski sud zaključio je da su stranke bile u stalnom poslovnom odnosu te da su preuzimanje robe i djelomično plaćanje računa dovoljno za zaključak da je ugovor sklopljen sukladno članku 265. stavku 3. ZOO, odnosno u vrijeme donošenja sudske odluke sukladno članku 42. stavku 3. Ta odredba propisuje iznimku od općeg pravila prema kojem šutnja ne znači prihvaćanje ponude – u stalnim poslovnim odnosima šutnja može imati pravni učinak ako ponuđeni ne odbije ponudu odmah ili u ostavljenom roku.

Visoki trgovački sud odbio je žalbu tuženika, potvrdivši pravilnost prvostupanjske presude. Zaključeno je da tuženik nije pravodobno odbio ponudu niti je vratio robu, već je djelomično platio fakturu, što je tumačeno kao prihvaćanje ponude. Šutnja, u kombinaciji s preuzimanjem koristi, u ovakvom pravnom kontekstu smatrana je izjavom volje.

Ova presuda naglašava važnost pravila šutnje u trgovačkom pravu i njen utjecaj na sklapanje ugovora, osobito u uvjetima stalnog poslovnog odnosa.

U idućem primjeru radi se također o primjeru sklapanja ugovora šutnjom kao izjavom volje. Presudom Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske (VTS broj Pž 950/96 od 19. studenog 1996. godine), utvrđeno je da je također između stranaka došlo do sklapanja ugovora temeljem članka 265. stavka 3. ZOO, odnosno tadašnjeg članka 42. stavka 3.⁴⁵

U ovom slučaju, tužitelj je 5. rujna 1992. godine pismeno potvrdio dogovor s tuženikom od prethodnog dana, uključujući bitne elemente ugovora: količinu soli i cijenu. Tuženik nije reagirao na ovo pismo niti osporio njegov sadržaj. Direktor tuženika svjedočio je da su stranke dugogodišnji poslovni partneri, da su uvjeti u vezi s isporukom soli bili uobičajeni i prethodno dogovoreni, te da je pismo tužitelja tretirano kao ponuda, ali na nju nije bilo odgovora. Sud je zaključio da je šutnja tuženika, u kontekstu dugogodišnje poslovne prakse i usmenog dogovora, predstavljala prihvaćanje ponude. Stoga je ugovor valjano sklopljen.

⁴⁴ Presuda VTS, broj Pž-4679/06 od 5.12.2008.

⁴⁵ Presuda VTS, broj PŽ-950/96 od 19.11.1996.

4. AUSTRIJSKI PRAVNI SUSTAV

4.1. Šutnja u austrijskom trgovačkom pravu

U austrijskom građanskom pravu, šutnja kao odgovor na zahtjev ne smatra se pristankom.⁴⁶ Kako je navedeno u članku 863. ABGB (austrijski Opći građanski zakonik), šutnja može imati učinak prihvatanja ponude ako je to u skladu s poslovnim običajima ili prirodom posla. Međutim, ako šutnja nije popraćena dodatnim okolnostima, obično pobuđuje sumnju u pogledu razloga iste.

Ako su osobe javno ovlaštene za obavljanje određenog posla dužne bez odgode izričito obavijestiti nalogodavca o tome prihvaćaju li zadatak ili ne, u slučaju neželjenog događaja odgovaraju nalogodavcu za svu nastalu štetu.⁴⁷

U slučaju kupnje na probnoj osnovi, šutnja se iznimno smatra privolom ako je artikl već prodan, a kupac ne da izričito odobrenje tijekom probnog roka.⁴⁸

Niti u trgovačkom pravu također nije moguće pretpostaviti da sama šutnja znači pristanak. Prema brisanom članku 362. Trgovačkog zakona (HGB), šutnja se u određenim situacijama smatrala prihvaćanjem, osobito kada se radilo o trgovcu koji obavlja poslove u ime i za račun druge osobe, a postojao je zahtjev za obavljanje određene djelatnosti i drugi relevantni uvjeti. Osnovni cilj fiktivne izjave volje je zaštita povjerenja, što je izraženije nego u građanskom pravu prema ABGB-u.⁴⁹

Austrijski Handelsgesetzbuch (HGB) zamijenjen je Unternehmensgesetzbuchom (UGB) dana 1. siječnja 2007. godine.

Ova promjena bila je dio reforme trgovačkog prava u Austriji, kojom se pravni okvir prilagodio suvremenim poslovnim praksama i zakonodavstvu Europske unije. UGB je zadržao mnoge odredbe iz HGB-a, ali ih je modernizirao i pojednostavio kako bi odgovarao današnjim potrebama.

Smatra se da je prošireno područje primjene prethodnog rješenja, jer je brisanjem članka 362. HGB-a omogućeno da se pravilo prema kojem šutnja ima učinak prihvata primijeni na sve druge osobe koje, poput trgovaca, sudjeluju u pravnom i poslovnom prometu. Ukinuto je i povijesno pravopolitičko ograničenje iz članka 362. HGB-a, prema kojem su samo pružatelji usluga bili obvezani prihvatiti ponudu šutnjom. Brisanjem ovog članka, u krug osoba obvezanih šutnjom uključeni su i isporučitelji robe, čime je austrijsko pravo usklađeno s relevantnim

⁴⁶ Krejci, H., *Handelsrecht*, Wien, 2005, str., 189.str

⁴⁷ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB), 1811., čl.1003.

⁴⁸ ABGB, čl. 1081.

⁴⁹ Krejci, H., *Handelsrecht*, *opt. cit.*, str. 189.

hrvatskim pravom, odnosno odredbom članka 265. stavka 3. ZOO-a. Pitanja koja su do nedavno bila uređena člankom 362. austrijskog HGB-a sada su prepuštena općem režimu austrijskog obveznog prava.⁵⁰

Nastavno, opseg primjene članka 362. HGB proširen je uklaňanjem ograničenja na agencijske posrednike.⁵¹ Povijesni zakonodavac polazio je od pretpostavke da se usluge, za razliku od robe, u praksi mogu pružati ili isporučivati uglavnom bez ograničenja, zbog čega bi pretpostavka šutnje kao pristanka bila manje opravdana u kontekstu trgovine robom. Međutim, s obzirom na to da se ta pretpostavka više nije činila primjenjivom u uvjetima moderne masovne proizvodnje, fleksibilnih tržišta i propusnih prodajnih kanala, predloženo je proširenje članka 362. stavka 1. kako bi odražavao suvremene gospodarske okolnosti.⁵²

Također, među poduzetnicima potrebno je uzeti u obzir značenje i učinak radnji i propusta u kontekstu poslovnog prometa, imajući u vidu pravne običaje i uobičajene poslovne prakse koje su priznate i prihvaćene u toj industriji ili sektoru.⁵³ Ove radnje i propusti ne smiju biti u suprotnosti s općim poslovnim običajima, jer su ti običaji temelj za pravilno tumačenje i primjenu ugovora, kao i za donošenje odluka koje utječu na međusobne obveze poduzetnika. Uz poštovanje zakonskih odredbi, poduzetnici su dužni pridržavati se relevantnih poslovnih običaja i normi koje odražavaju specifičnosti tržišta, a koje oblikuju očekivanja i razumijevanje prava i obveza među strankama.

Prema članku 343. UGB, poslovi povezani s poduzetništvom obuhvaćaju sve aktivnosti poduzetnika koje su dio redovnog poslovanja njegovog poduzeća, a poslovi koje fizička osoba obavlja prije početka poslovanja svog poduzeća, s ciljem stvaranja preduvjeta za njegovo uspostavljanje, još uvijek se ne smatraju poslovima koji su povezani s poduzetništvom.

4.2. Primjer iz prakse

Značajan primjer iz prakse je presuda Vrhovnog suda Austrije (OGH), u kojem je on razmatrao pitanje može li se šutnja smatrati pristankom.⁵⁴ U predmetnom slučaju, tužitelj je ugovorio izvođenje građevinskih radova s tuženikom, s procijenjenom vrijednošću od 125.900 eura. Nakon početka radova, tuženik je tužitelju dostavio precizan izračun dodatnih troškova u iznosu

⁵⁰ Miladin, Petar, *op. cit.*, str. 938.

⁵¹ Schummer, G./Kriwanek, S., *Das neue Unternehmensgesetzbuch, Aus HGB wird UGB (Gesetzestext und Parlamentarische Materialien)*, Wien, 2006

⁵² *Ibid*

⁵³ *Unternehmensgesetzbuch (UGB)*, 2007., čl. 346.

⁵⁴ *Rechtsinformationssystem des Bundes (RIS)*, odluka OGH-a, 3 Ob 27/21y, dostupno na: <https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe>

od 36.817 eura putem e-maila. Ovi troškovi nastali su zbog razjašnjenja nejasnoća vezanih za planiranje i statiku.

Tuženik je nadalje naveo kako tijekom faze izvršenja neće biti dodatnih nepredviđenih troškova ili iznenađenja. Tužitelj nije reagirao na navedeni e-mail niti je raskinuo ugovor, već je platio dostavljeni račun.

Prizivni sud je zaključio da se tuženikov e-mail može smatrati jamstvom za točnost povećane procjene troškova, sukladno članku 1170 a ABGB-a.

Tužitelj je dodatne troškove konačno prihvatio plaćanjem računa i neodustajanjem od ugovora, što je Vrhovni sud ocijenio ispravnim. U konkretnom slučaju, prema ocjeni drugostupanjskog suda, plaćanje dijela računa od strane tužitelja predstavlja konačni pristanak na dodatne troškove koji su prethodno najavljeni, budući da je izjava tuženika sadržavala isključivo pogodnosti za tužitelja. Naime, tuženik je u e-mailu preuzeo jamstvo za točnost (uvećane) procjene troškova.

Posljedično, u ovoj specifičnoj situaciji, šutnja tužitelja na ovaj prijedlog – odstupajući od osnovnog pravila prema kojem šutnja kao odgovor na ponudu ugovora u pravilu ne predstavlja ni prihvatanje ni odbijanje, već neizražavanje volje – treba se smatrati pristankom.

5. PRAVNA PRIRODA ŠUTNJE NA DOBIVENI NALOG

U pravnoj literaturi sukobljavaju se koncepti koji pokušavaju objasniti pravopolitičku pozadinu članka 265. ZOO-a, no domaća literatura to pitanje nije detaljno obradila.⁵⁵ Doktrinarni pokušaji objašnjenja iznimaka pravila da šutnja nije prihvatanje, temeljem poslovnopravnog očitovanja volje, neprovedivi su jer se prema članku 265. ZOO-a šutnja smatra prihvatom, neovisno o svijesti ponuđenika o primitku ponude. Fikcija očitovanja volje, lišena teleološke i doktrinarne kvalitete, ne nudi dublje objašnjenje pravopolitičke pozadine ovog članka.

Bydlinski je pokušao, s poslovnopravnog stajališta, objasniti pravni temelj odgovornosti temeljem članka 265. ZOO-a, koji odgovara ukinutom članku 362. HGB-a, no taj pokušaj najbolje ilustrira poteškoće s kojima se takav pristup suočava. Njegovi argumenti temelje se na pretpostavci da šutnja strane može značiti prilično vjerojatnu volju za sklapanjem ugovora, iako ta strana možda u stvarnosti ne želi sklopiti ugovor u tom trenutku.⁵⁶ Takva teza oslanja se na

⁵⁵ Miladin, Petar, *op. cit.*, str. 940.

⁵⁶ Bydlinski, Peter, *Bürgerliches Recht I: Allgemeiner Teil*, 3. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Wien, 2005, Rbr. 20.

spekulativnu interpretaciju volje šutnje, koja ostaje dvojbena u situacijama kada objektivni pokazatelji ne potvrđuju postojanje stvarne namjere za sklapanjem pravnog posla. Ovo ukazuje na ograničenja poslovnopravnog pristupa u tumačenju normi koje šutnju kvalificiraju kao prihvat, osobito kada nedostaju jasni dokazi o stvarnoj volji stranaka.

Austrijska doktrina zagovara tezu o fikciji očitovanja volje temeljenu na zaštiti odnosa povjerenja, što znači da se smatra da je volja strane izražena iako nije izričito očitana.⁵⁷ Ovaj pristup temelji se na povjerenju između stranaka, pod pretpostavkom da se od njih očekuje da prepoznaju međusobne namjere, čak i bez formalnih izjava. Na primjer, ako strana ne odgovori na ponudu, smatra se da je prihvatila, iako nije dala izričitu suglasnost. Ovaj model omogućuje pravnu sigurnost i brže zaključivanje poslova, ali može dovesti do nepoštenih situacija ako jedna strana bude obvezana bez izričite suglasnosti.

Otklanjanje poslovnopravnih postavki o očitovanju volje nije bezuvjetno.⁵⁸ Ako se ne primijene pravila o nevaljanosti i pobožnosti pravnih poslova prema članku 265. ZOO i članku 280. ZOO, zaštita povjerenja u pravne poslove gubi smisao. Članak 265. ZOO uklapa se u učenje o pravnom poslu jer se prihvaćanje putem šutnje smatra prihvatom, iako nije izričito očitovanje volje.

Pokušaji povezivanja članka 265. ZOO s povredom ugovornih obveza ili obveza obazrivosti nisu utemeljeni. Ta odredba ne propisuje odgovornost za naknadu negativnog ugovornog interesa, kao članak 764. ili 251. ZOO, već odgovornost za obavljanje naloga. Članak 265. ZOO treba tumačiti kao trgovački običaj, pod uvjetom da su ispunjene pretpostavke iz članka 12. ZOO, koji omogućava primjenu trgovačkih običaja.⁵⁹ Trgovački običaji mogu pomoći u tumačenju konkludentnih postupaka stranaka, pa tako i u priznavanju šutnje kao prihvata ponude, iako formalno nije riječ o očitovanju volje. Time se stvara pravni privid prihvata, čime se usklađuju stvarno stanje i privid, temeljeći odgovornost na povjerenju.⁶⁰

Razlozi za primjenu članka 265. ZOO u oba, građanskom i trgovačkom prometu, leže u potrebi bržeg razjašnjavanja pravnih odnosa u trgovačkom prometu, te u komercijalizaciji građanskog prava koja prenosi standarde trgovačkog prometa na širi pravni i poslovni okvir.⁶¹ Nije opravdano da slobodna zanimanja, koja nisu poduzeća, imaju veću pravnu zaštitu, jer, kao i

⁵⁷ Krejci, H., *Handelsrecht, opt. cit.*, str. 237.

⁵⁸ Miladin, Petar, *op. cit.*, str. 940.

⁵⁹ *Ibid*, str. 941.

⁶⁰ *Ibid*

⁶¹ Miladin, Petar, *op. cit.*, str. 942.

trgovci, sudjeluju u poslovnom prometu. Svaka osoba koja komercijalno posluje mora biti spremna na primjenu strožih pravnih standarda koji su uobičajeni u trgovačkom prometu.⁶²

6. ZAKLJUČAK

Šutnja u trgovačkom pravu predstavlja važan pravni institut koji ima značajnu ulogu u reguliranju poslovnih odnosa, osobito u kontekstu sklapanja ugovora. Iako je u početku bila primjenjivana kao pravilo koje se odnosilo na trgovce, suvremena pravna rješenja proširuju njezinu primjenu i na druge sudionike u poslovnom prometu. Kroz analizu šutnje u hrvatskom i austrijskom trgovačkom pravu, uočeni su značajni sličnosti i razlike koje proizlaze iz različitih pravnih tradicija i povijesnih okolnosti.

U hrvatskom pravu, šutnja se često povezuje s ugovorima o pružanju usluga, dok se u austrijskom pravu proširuje na širi spektar poslovnih odnosa, uključujući i isporuku robe, čime se izjednačava sa širim okvirom europskih standarda. Brisanje članka 362. HGB-a u austrijskom pravu omogućilo je širu primjenu pravila šutnje na sve osobe koje sudjeluju u poslovnom prometu, što čini austrijsko pravo fleksibilnijim i usklađenijim s modernim poslovnim praksama.

U konačnici, šutnja kao pravni instrument u trgovačkom pravu omogućava brže sklapanje ugovora, no istovremeno zahtijeva pažljivo tumačenje u kontekstu specifičnih okolnosti poslovnih odnosa. Iako se postoji u različitim pravnim sustavima, ključna je usklađenost tih pravila sa suvremenim poslovnim potrebama i standardima, što čini nužnim daljnje prilagodbe zakonodavstva u skladu s dinamičnim tržišnim uvjetima. Usporedba između hrvatskog i austrijskog prava ukazuje na važnost harmonizacije prava unutar Europske unije, čime bi se dodatno pojednostavio pravni okvir za poslovanje na međunarodnoj razini.

LITERATURA

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, JGS Nr. 946/1811 in der geltenden Fassung BGBI. I Nr. 145/2022

Barbić, Jakša, Sklapanje ugovora po zakonu o obaveznim odnosima:(suglasnost volja), Informator, 1980.

Bydlinski, Peter, Bürgerliches Recht I: Allgemeiner Teil, 3. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Wien, 2005

⁶² Ibid

Gorenc V.; Belanić L.; Momčinović H.; Perkušić A.; Pešutić A.; Slakoper Z.; Vukelić M.; Vukmir B.; Komentar Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine, Zagreb, 2014.

Krejci, H., Handelsrecht, Wien, 2005

Lukšić Branimir, Šutnja kod sklapanja trgovačkih ugovora, Pravo i porezi : časopis za pravnu i ekonomsku teoriju i praksu

Miladin, Petar, Šutnja i konkludentne radnje u obveznim odnosima, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 58.4, 2008., 927-944

Opće uzance za promet robom ("Službeni list FNRJ" br. 15/54, "Službeni list SFRJ" br. 29/78, "Narodne novine" br. 53/91, 35/05)

Pavlović Mladen, Sklapanje ugovora i njegovo stupanje na snagu, časopis Pravo u gospodarstvu

Presuda VTS, broj PŽ-4679/06 od 5.12.2008.

Presuda VTS, broj PŽ-950/96 od 19.11.1996.

Radoman Dušan, Šutnja kao pravna činjenica, Odvjetnik : glasilo, časopis Hrvatske odvjetničke komore

Rechtsinformationssystem des Bundes (RIS), odluka OGH-a, 3 Ob 27/21y, dostupno na: <https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe>

Schummer, G./Kriwanek, S., Das neue Unternehmensgesetzbuch, Aus HGB wird UGB (Gesetzestext und Parlamentarische Materialien), Wien, 2006

Unternehmensgesetzbuch (UGB), 2007., BGBl. I Nr. 104/2023

Zakon o obveznim odnosima ("Narodne novine" br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 145/23, 155/23)